

УДК 929(477):792 Липинський, Гордієнко-Летугін

*Наталія Миколаївна ТОМАЗОВА,
молодший науковий співробітник
відділу екранно-сценічних мистецтв та культурології
Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
імені М. Т. Рильського НАН України (Київ)*

ДОЛЯ ДИРЕКТОРІВ ПОЛЬСЬКОГО ТЕАТРУ ІВАНА ЛИПІНСЬКОГО ТА ОЛЕКСАНДРА ГОРДІЄНКА-ЛЕТУГІНА

У статті на основі архівних документів, що зберігаються в Галузевому державному архіві Служби безпеки України, Центральному державному архіві громадських об'єднань України та Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України, висвітлюється доля двох директорів київського Польського театру — Івана Липинського та Олександра Гордієнка-Летугіна. Їхні життєві шляхи, незважаючи на різне національне походження та особливості формування, мали багато спільного та є типовими для радянської творчої інтелігенції 1920–1930-х рр. Обидва діячі належали до категорії «висуванців», спрямованих партійними органами «для боротьби на культурному фронті». Вони намагалися, як розуміли, служити своїй справі. Але обидва потрапили до лещат радянської каральної системи.

Ключові слова: Іван Липинський, Олександр Гордієнко-Летугін, Польський театр, Київ, НКВС.

1925 р. ЦК РКП(б) звернувся до ЦК КП(б)У з пропозицією створити в Києві польській професійний театр, який розглядався як інструмент комуністичного виховання широких мас етнічних поляків, що історично мешкали на українських територіях. Однак цей театр став вагомим фактором збереження національної самосвідомості польського населення України та значним культурним явищем. В історії Польського театру відобразилася доля всього українського

мистецтва, всієї вітчизняної творчої інтелігенції, незалежно від її національного походження. Ця історія повна сміливих творчих експериментів, видатних здобутків, а також жахливих людських трагедій.

Серед тих, кого знищив молох радянської тоталітарної системи, були і директори Польського театру — Іван Липинський та Олександр Гордієнко-Летугін. Обидва — надзвичайно суперечливі постаті, але і час, в який їм випало жити та діяти, був складним і суперечливим.

Іван (Янек) Йосипович Лещинський (він же Липинський) народився 9 грудня 1889 р. у Варшаві в родині робітника-деревообробника [1, т. 1, арк. 9–9 зв., 25, 28–28 зв.]. Після закінчення ремісничої школи він влаштувався працювати на варшавський завод «Уранія» [1, т. 1, арк. 9–9 зв., 25, 28–28 зв.], де 1911 р. вступив до лав Соціал-демократії Королівства Польщі та Литви. У партії виконував різну роботу технічного характеру — переправлення та розповсюдження революційної літератури, розклейка прокламацій тощо [1, т. 1, арк. 25, 26]. 1912 р. Янек був заарештований Варшавським жандармським управлінням за участь у страйку та ув'язнений на п'ять місяців [1, т. 1, арк. 9–9 зв., 28–28 зв.]. Серед колег він був відомий як «Ляшек Лялий» [1, т. 1, арк. 25]. 1918 р. молодий революціонер був спрямований ЦК партії на партійну роботу та призначений секретарем приміського округу Варшави [1, т. 1, арк. 26]. Він перейшов на нелегальне становище та мешкав під іменем Савицького [1, т. 1, арк. 25]. Після об'єднання Соціал-демократії Королівства Польщі та Литви з Польською соціалістичною партією-лівницею в Комуністичну робітничу партію Польщі (з 1925 — Комуністична партія Польщі) був відправлений за рішенням ЦК на партійну роботу та призначений секретарем Моравсько-Техановського окружного партії, а згодом — Седлецького та Калецько-Радоського окружкомів [1, т. 1, арк. 26]. В той час він користувався псевдонімами «Станіслав», «Вацек», «Бронек», «Владек» та «Юзеф» [1, т. 1, арк. 25]. 1919 р. Янек був заарештований у Варшаві дефензивою за революційну діяльність на з'їзді батраків та утримувався під вартою у 10-му павільйоні Варшавської фортеці [1, т. 1, арк. 26]. 1920 р. його обміняли та передали до СРСР, де він прожив два роки — навчався в Єкатеринбурзькому (згодом — Свердловському) університеті та партійній школі у Москві [1, т. 1, арк. 9–9 зв., 26, 28–28 зв.]. 1922 р. за дорученням Едварда Прухняка, представника КПП та члена Виконавчого комітету Комінтерну, виїхав на підпільну роботу до Польщі: був секретарем Нижньо-Силезького окружного партії, а згодом — секретарем Лодзинського партійного комітету, окруж-

кому Добровецького басейну, Люблинського та Калецького округомів, а 1925 р. обраний до бюро Варшавського округкому [1, т. 1, арк. 26]. Він обирався делегатом 2-го (1923 р. у Москві) та 3-го (1925 р. у Мінську) з'їздів Компартії Польщі, на які прибував нелегально. Наприкінці 1925 р. як делегат від Варшавського округкому партії брав участь у 4-ї партійній конференції КПП у Москві, після чого до Польщі більш не повернувся [1, т. 1, арк. 26, 27]. За рішенням члена ЦК КПП Гната Чорного та за погодженням із польською секцією Комінтерну Янек Лещинський був направлений у розпорядження ЦК КП(б)У. Польський комуністичний діяч Самуїл Лазоверт, який знаходився на партійній роботі в Україні, відрядив його до Житомира, де Янек із середини 1926 р. до середини 1927 рр. обіймав посаду завідувача Польського бюро при Житомирському округкому партії. Після переїзду до СРСР він був легалізований під прізвиськом «Липинський». Із середини 1927 р. І. Липинський був направлений на господарську роботу: до осені 1928 р. був директором порцелянового заводу в Мархлевську (нині — смт Довбиш Баранівського району Житомирської області), з осені 1928 р. до листопада 1930 р. — директором Славутинського порцелянового заводу, з кінця 1930 р. до вересня 1931 р. — Городницького порцелянового заводу, з кінця 1931 р. до липня 1932 р. — Кам'янобродського, а протягом серпня – жовтня 1932 р. — Березинського цукрового заводу Київської області. Наприкінці 1932 р. він був направлений у розпорядження ЦК ВКП(б) та призначений директором скляного заводу у м. Гусь-Хрустальний Івановської області, який очолював до березня 1933 р. і залишив посаду в зв'язку з необхідністю тривалого лікування. Влітку 1933 р., після виписки з Київського психоневрологічного інституту, І. Липинський призначений директором Вінницької обласної контори Укрсадвінтресту, яка була ліквідована 1 травня 1934 р., а він переведений на посаду директора радгоспу системи Укрсадвінтресту у м. Вознесенськ Одеської обл. (нині — Миколаївської обл.). У січні 1935 р. його направили у розпорядження ЦК КП(б)У [1, т. 1, арк. 34, 35] та 26 лютого призначили директором Польського театру [7, арк. 31–32 зв.]. А з 16 березня по 1 травня 1935 р. він одночасно ще й виконував обов'язки уповноваженого Головліта з польських газет «Серп», «Голос молодзежи» та «Бондзь готув» [1, т. 1, арк. 34, 35].

Уже 28 вересня 1935 р. І. Липинський був заарештований органами НКВС. Звинувачення щодо нього будувалося на свідченнях, зокрема співробітників театру. Так, актор Франц Марковський, який, незважаючи на неодноразові згадки в справах репресованих діячів театру, практично єдиний не піддався переслідуванням, добровільно

дав покази проти свого колеги¹. Він дуже детально описав арешт директора театру: «З 11 до 15 червня та згодом з 14 серпня я по поверненні з лікарні, де знаходився на лікуванні, мешкав через відсутність квартири у кімнаті, у приміщенні театру, яку займав Липинський. У цій кімнаті я протягом вказаного часу мешкав разом із Липинським, який надав мені житло як актору Польського театру. 28 чи 29 вересня цього року в кімнату, де спав я та Липинський, постукав сторож, котрий повідомив, що якийсь міліціонер питає про директора (тобто Липинського). Від стукоту в двері я прокинувся. У кімнаті було темно та я, не беручи участь у перемовинах, пов'язаних із приходом сторожа, ніяк не виявив, що прокинувся. Липинський відповів сторожу, щоб він відчинив двері та пустив міліціонера. В той же час, лежачи у постелі він почав рвати якісь папери, що я чув, оскільки знаходився поруч. Через кілька хвилин удруге з'явився сторож, який заявив, що все ж таки відчиняти двері побоюється, оскільки у дверей з'явилося ще кілька людей та машина, й запропонував Липинському вийти подивитися самому. Липинський відповів: «добре» та почав одягатися, після чого вийшов з кімнати. Через п'ять хвилин приблизно у кімнату увійшли представники НКВС, якими був здійснений обшук та Липинський заарештований. Після того, як увели Липинського, я, зіставивши знищення Липинським документів та його арешт, вирішив, що він імовірно знищив якісь папери з метою приховати їх від представників НКВС. Вважаючи, що, знищивши ці папери, він далеко їх викинути не міг та їхні сліди мають бути поблизу, я почав оглядати кімнату та коридор. При цьому я в коридорі, куди виходять двері кімнати, в урні, що знаходилася рядом з дверми, знайшов шматки розірваних паперів. Розглянувши їх, я на деяких шматках прочитав польською мовою: «дорогий Янек», на іншому шматку було слово, яке нагадувало слово «арештований». Липинського зовуть Іваном (польською Янек), чому я переконався, що ці папери належали йому. Викинув він їх після знищення, як це очевидно, той час по виходу до коридору. Вважаючи знайдені папери такими, що можуть цікавити слідство, я надав їх НКВС» [1, т. 2, арк. 226, 227].

Нищівні покази дав також інший актор театру — Адольф Станкевич. Він звинуватив директора у протягуванні до постановки націоналістичних п'єс, скажімо, «Пан Ювяльський» О. Фредра та «Мазепа» Ю. Словацького. Причому наголошувалося, що на підготовку цих вистав витрачалися значні кошти, а в результаті вони були заборонені. В провину ставилося те, що І. Липинський випускав ак-

¹ Імовірно, він був агентом НКВС [4, арк. 66–73].

торів на концертах у національних строях, «*навіть тоді, коли це по ходу концерту не слідувало*»; висловлювався на захист Ю. Пилсудського, якого вважав революціонером; нехтував проведення політзанять і закликав «*не читати цього Леніна, Сталіна, Маркса*» [1, т. 2, арк. 252, 253].

А. Станкевич описував такий епізод, який свідчить про особисту неприязнь актора до директора: «*Розбираючи один з моїх віршів Липинський перед усім колективом критикував мене, говорячи: «що це за вірш — «Да здравствует Сталин, да здравствует Красная Армия» — це неподобство, зараз так не пишуть» та що цим віршем я скомпрометував Польський театр. Вірш було присвячено річниці звільнення Києва від поляків*» [1, т. 2, арк. 253].

Також А. Станкевич закидав І. Липинському антисемітизм і покровительство антисемітським акціям у ввіреному йому театрі. І це при яскраво вираженій пропаганді польської мови: він підтримав вимоги акторів В. Клюса та К. Стецького говорити в театрі виключно польською, навіть під час зібрань, що свідок вважав «*націоналістичним проявом, оскільки в театрі є люди різних національностей та навіть такі, які не знають польської мови*» [1, т. 2, арк. 253].

Загальний характер носили звинувачення інспектора обласного відділу народної освіти Олени Боровської: «*Політичне спрямування творчої діяльності Польського театру, яким керував Липинський — не відповідало задачам, що стояли перед театром. Тематика театру не виходила за межі демонстрації творів польських класиків та взагалі класичних творів. Театр був відірваний від сучасної радянської дійсності, не демонстрував будівництва соціалізму в нашій країні, як і боротьби польських трудящих у фашистській Польщі. Це мені відомо, оскільки спостерігала діяльність Польського театру, працюючи в редакції газети «Серп». Липинський завів у театрі танцюльки. Створив з театру спеціальну організацію, яка промишляла практично щоденно влаштованими платними вечорами танців, у збиток основним загальнокультурним задачам Польського театру*» [1, т. 2, арк. 301].

У результаті 23 листопада 1936 р. Іван Липинський був засуджений на п'ять років позбавлення волі у виправно-трудових таборах за статтями 54–10 та 54–11 Карного кодексу УРСР. Слідство вважало доконаним фактом, що підсудний, прибувши у СРСР з Польщі та оселившись 1926 р. у Житомирі, встановив зв'язок з контрреволюційною групою Польської організації військової (далі — ПОВ), з представниками якої обговорював політику партії та шляхи і методи боротьби з радянською владою. А в період перебування на посаді директора порцелянового заводу у Мархлевському районі здійсню-

вав за завданням ПОВ націоналістичну колонізаторську роботу серед населення та робітників — українців, євреїв, пропагуючи ідеї польського націоналізму. І. Липинський винним себе не визнав, підтвердивши лише знайомство з деякими особами, засудженими за справою ПОВ [1, т. 3, арк. 505–506].

21 лютого 1958 р. на підставі визначення Спеціальної колегії Верховного суду УРСР від 13 січня 1958 р. Президія Верховного Суду УРСР прийняла постанову про скасування вироку та припинення справи за недоведеністю звинувачень [1, т. 2, арк. 336–338].

Ще більш трагічно склалася доля іншого директора Польського театру — Олександра Федоровича Гордієнка-Летугіна.

Він народився 27 квітня 1898 р. у с. Бородянка Київської губернії у робітничий родині та працював «пляшковим майстром». За національністю — українець. Після революції здобув вищу освіту, отримавши професію режисера [5, арк. 8–8 зв.]. Із 1922 р. він був членом профспілки працівників мистецтв [5, арк. 37–37 зв.], а з 1926 р. — членом ВКП(б) [5, арк. 16].

Свою керівну кар'єру О. Гордієнко розпочав на посаді директора Першого робітничого театру. Наприкінці 1930 р.² за рішенням Київського міського партії він був призначений заступником директора Польського театру, в історії якого відіграв суперечливу роль. Так, прихід О. Гордієнка до колективу ознаменувався посиленням конфлікту з головним режисером В. Вандурським. Актори не розуміли новаторських методів роботи режисера, який до того ж мав складний характер. Новий заступник директора виступив проти В. Вандурського, постійно інформуючи контролюючі органи про ситуацію в театрі [10, с. 115, 122]. Це завершилося нищівною критикою діяльності режисера з боку українських партійних чиновників і радянської преси. В. Вандурського було звинувачено у польському «націонал-більшовизмі» (зокрема особисто наркомом освіти УРСР М. Скрипником) і відсторонено від керівництва театром [3, с. 216]. А О. Гордієнко з лютого 1931 р. очолив театр і залишався його директором до початку 1933 р. [5, арк. 16–22]. Молодий директор не був позбавлений професійних амбіцій і підтримував творчі пошуки художнього керівника театру О. Скібневського. У програмній статті, написаній цим тандемом, декларувалися їхні творчі принципи: *«Театр, теоретично й на практиці, повинен якнайрішучіше відмежуватися від психологічного методу, що може примусити зійти з шляхів нашої сучасності, закопатися в долі особи й підмінити кла-*

² У протоколі допиту О. Гордієнко повідомляє: «...на початку 1931 р. я був викликаний в міськпартком зав. культвідділом Янковським, який повідомив мені про постанову міськпарткому з питання мого призначення» [5, арк. 17].

сове настановлення «загальнолюдським». <...> Ми за доцільність і настановлення роботи на план роботи, що підкоряється соціалістичними завданнями, а тому форми й зміст роботи театру мусять служити виконанню цих завдань. Беручи за основу своєї виробничої й навчально-виховної роботи тромівську систему, ми розглядаємо її в розрізі всіх компонентів вистави (оформлення, музика, світло тощо), як єдине нерозривне ціле, поставлене на службу загальному завданню — створити синтетичний спектакль, що якнайбільше розкриває драматургічний матеріал» [2, с. 12].

Однак художня лінія О. Скібневського, спрямована на втілення в життя нових художніх форм і пропаганду польської культури, викликала роздратування радянської тоталітарної системи. Спочатку режисер відновив виставу за п'єсою Ю. Словацького «Сон Саломей», яка була колись знята з репертуару за вказівкою керівних органів через «націоналістичне» забарвлення. П'єса З. Красинського «Небоская комедія», запропонована режисером для постановки в театрі, була заборонена, а п'єса О. Фредра «Земста» все ж запущена у виробництво, незважаючи на негативну оцінку партійних органів. Вистава «Вулиця радощів» Н. Зархі була оголошена формалістською, такою, що затушовує справжнє становище безробітного у капіталістичному світі. Ще більш негативною була оцінка «Рабана» В. Вандурського, «*просякнутого націоналістичним духом*» та поданого «*в плані голого конструктивізму*». Всі ці факти вичерпали чашу терпіння партійного та радянського керівництва — 3 липня 1933 р. О. Скібневський був заарештований органами Київського відділу ГПУ. Під час слідства його, а також багатьох представників української польської інтелігенції, серед яких були й інші працівники театру (Я. Думницький, В. Горобієвська-Василевська, О. Горобієвський, Р. Ромуальдов-Остерчин та ін.) та члени художньо-політичної ради Польського театру (Г. Політур-Радзівський, Б. Скарбек, В. Добжинський та ін.), звинуватили у приналежності до контрреволюційної ПОВ [3, с. 215–245]. Під підозрою у співробітництві з «ПОВ» потрапив і О. Гордієнко, якого було 23 березня 1933 р. за рішенням Київського міського партії звільнено та відправлено для професійного вдосконалення до Київського музично-драматичного інституту імені Миколи Лисенка [10, с. 147–148].

Удруге О. Гордієнко повернувся на посаду директора наприкінці 1935 р. [5, арк. 16–22]. Це була вже цілком інша людина. Він намагався заслужити прихильність партійних і радянських органів шляхом бичування «промахів», що мали місце в історії театру. Так, 3 березня 1936 р. із нагоди 5-річчя закладу директор писав: «*Запрошений до театру на посаду худжера Скібневський, якого пізніше роз-*

крито органами НКВС, проводив свою контрреволюційну лінію, яка в основному зводилася до розвалу театру і дискредитації його в очах трудящих мас. Коли додати до цього, що цей негідник-контрреволюціонер Скібневський мав ще підтримку у деяких відповідальних працівників, які теж належали до контрреволюційно-шпигунської групи, то стане цілком зрозуміло, чому не одразу театрові вдалося виплутатись із цього павутиння» [9, арк. 17]. У жовтні того ж року в доповідній записці до Ради національностей ВЦВК СРСР зазначається: «У жорстокій боротьбі довелося молодому колективу працювати у театрі, тому що в керівництво театру пролізли вороги в особі Вандурського та Скібневського, але завдяки пильності партійних організацій, за допомогою молодого колективу театр очистився від ворожих елементів, а зростання та розвиток театру стали наочними» [6, арк. 47]. Гарно ілюструє настрої директора і доповідна записка від 15 травня 1936 р. до ЦК КП(б)У, в якій він визначає основні напрями своєї роботи: укріплення партійного ядра та створення міцної партгрупки; проведення серед колективу відповідної політико-виховної роботи і звернення уваги на класову пильність; зближення колективу театру з робітниками великих підприємств «*у шляхом колективного відвідування стахановцями цих підприємств вистав, після чого обговорення на квартирах у стахановців вистав, що їх проглянуто*» [8, арк. 68–69].

Однак вияви лояльності до радянської влади його не врятували. Під час успішних гастролей влітку 1936 р. у Москві директор, використовуючи можливості спілкування з представниками вищих органів центральної влади, порушив багато адміністративних питань, а саме: розміру зарплатні акторів, ремонту будівлі театру, нерегулярної виплати дотацій тощо, таким чином піддавши критиці діяльність українського начальства. Помста влади була миттєвою: за два місяці директор був звільнений [10, s. 183–184], а 1 вересня 1937 р.³ О. Гордієнко був заарештований органами НКВС УРСР у справі ПОВ і звинувачений за ст. 54–10 та 54–11 Карного кодексу УРСР [5, арк. 14].

Під час слідства директор дав викривальні покази як проти себе, так і проти інших фігурантів справи. Він підтвердив, що члени художньо-політичної ради Польського театру — Г. Політур-Радзівський, Б. Скарбек, В. Добжинський та інші проводили контрреволюційну роботу та завербували його на початку 1933 р. [5, арк. 16–22]. Загальну ситуацію у театрі на момент його призначення О. Гордієнко характеризує таким чином: «*Працюючи в театрі, я стикнувся з такими*

³ Перед арештом служив режисером 3-го колгоспного театру в Києві [5, арк. 16].

обставинами: 1. Театр був засмічений класово-чужим та націоналістичним елементом. 2. У репертуарі театру була низка п'єс націоналістичного порядку, які протягалися на підмостки театру. 3. Театр знаходився у цілковитій владі художньої політради, яка будувала політику театру та в котрій, як я згодом переконався, перебували поголовно учасники «ПОВ», які використовували театр для своєї контрреволюційної та націоналістичної роботи. 4. З моїм приходом до театру, мене відразу ж оточив ПОВяцький елемент, який не тільки не дав мені можливості провести до життя той чи інший, на мій погляд, правильний захід, а підпорядкували мене цілком їхнім рішенням, їхній політиці, їхній постановці питань» [5, арк. 16–22]. Він повідомив, що націоналістична робота у театрі посилилася з приходом у 1932 р. до театру О. Скібневського, який концентрувався виключно на польському репертуарі⁴ [5, арк. 16–22].

О. Гордієнко заявив, що йому навіть було запропоновано полізувати прізвище, оскільки «незручно, що на чолі польського театру знаходиться українець» [5, арк. 16–22].

Колишній директор пояснював своє потрапляння до «ПОВ» саме ситуацією, що склалася навколо нього, тиском із боку художньо-політичної ради, а також керівників контролюючих органів, які також виявилися пособниками контрреволюціонерів [5, арк. 16–22]. Свої функції як члена організації він визначив таким чином: «Я зобов'язаний був так керувати роботою театру, щоб під маскою розвитку польської культури, прикриваючись лозунгом партії про розвиток національної культури — національної за формою, пролетарської за змістом — фактично перетворити театр в місце націоналістичної обробки та націоналістичного виховання глядача» [5, арк. 16–22]. Він визнавав, що допустив: постановку низки націоналістичних п'єс — «Рабан» В. Вандурського та «Земста» О. Фредра; свідоме засмічення колективу Польського театру класово ворожим і націоналістичним елементом (Толстой — син попа, Марковський — офіцер, Горобієвська — дружина засудженого та ін.)⁵; із метою посилення націоналістичної роботи в театрі у 1935 р. порушував питання про залучення до роботи в театрі артистів із Польщі, бажаючи цим збільшити за рахунок націоналістичного елементу колектив театру [5, арк. 16–22].

---

⁴ Режисер **Олександр Броніславович Скібневський** став художнім керівником театру восени 1931 р. [3, с. 225].

⁵ Йдеться про акторів театру: **Толстой Михайло Миколайович** був сином православного священика, етнічним росіянином, але 1937 р. заарештований та засуджений як польський агент; **Марковський Франц Петрович** (про нього див. вище); **Горобієвська (нар. Василевська) Ванда Вікентіївна** — дружина актора Остапа Дем'яновича Горобієвського (він заарештований 1933 р. разом із О. Скібневським, вона — 1937 р.).

Г. Політур, допитаний у справі О. Гордієнка 7 грудня 1933 р., директора театру членом «ПОВ» визнав, але його роль в «контрреволюційній роботі» не визначив [5, арк. 23–24].

О. Гордієнко був звинувачений за статтями 54–10 та 54–11 Кримінального кодексу УРСР. Йому закидалася участь у «ПОВ», а конкретно дозвіл на постановку націоналістичних п'єс, що «вихваляли польське панство», протегування «класово-чужому та націоналістичному елементу», допуск до керівництва театром «ПОВяцького елемента». Свою вину підсудний цілком визнав [5, арк. 25–26]. 4 листопада 1937 р. НКВС СРСР та Прокурор СРСР постановили О. Гордієнка розстріляти [5, арк. 39]. Вирок був здійснений 14 листопада 1937 р. о 24 годині [5, арк. 27]. Реабілітований О. Гордієнко був 4 травня 1989 р. [5, арк. 41–41 зв.].

Доля цих діячів української культури є, на жаль, типовою для радянської України 1920–1930-х рр. Ані етнічне походження, ані професійна підготовка, ані лояльність до влади не рятували людину від репресій. А приналежність до Польського театру априорі стала ознакою неблагонадійності. Більшість його колективу зазнала утисків із боку каральних органів, значна частина була заарештована та, навіть, страчена, а сам театр припинив своє існування навесні 1938 р.

1. Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ), ф. 6. Кримінальні справи реабілітованих осіб, спр. 46188 фп., т. 1–3. За звинуваченням Липинського Івана Йосиповича.
2. *Гордієнко О.* Творчий метод і шляхи реконструкції Польського театру [Текст] / Олександр Гордієнко, Олександр Скібневський // Радянське мистецтво. – 1931. – № 19–20 (73–74). – С. 12.
3. *Томазова Н.* Олександр Скібневський: до історії Польського театру в Києві [Текст] / Наталія Томазова // Пам'ятки. Археограф. щорічник. – Київ : Держкомархів, УНДІАСД, 2010. – Т. 11. – С. 215–245.
4. *Томазова Н.* Франц Марковський: до історії Польського театру в Києві [Текст] / Наталія Томазова // Студії мистецтвознавчі. – 2014. – Вип. 3. – С. 66–73.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 263. Колекція позасудових справ реабілітованих, спр. 62799. За звинуваченням Гордієнка Олександра Федоровича.
6. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України), ф. 650. Державний польський театр Управління в справах мистецтв при РНК УРСР, м. Київ, оп. 1,

- спр. 5. Доповідна записка до Ради національностей ВЦВК СРСР про розвиток Польського театру на Україні.
7. ЦДАМЛІМ України, ф. 650. Державний польський театр Управління в справах мистецтв при РНК УРСР, м. Київ, оп. 1, спр. 6. Накази директора з основної діяльності та по особовому складу.
  8. ЦДАМЛІМ України, ф. 650. Державний польський театр Управління в справах мистецтв при РНК УРСР, м. Київ, оп. 1, спр. 19. Доповідна записка про діяльність театру.
  9. ЦДАМЛІМ України, ф. 650. Державний польський театр Управління в справах мистецтв при РНК УРСР, м. Київ, оп. 1, спр. 91. Довідка про роботу театру за 5 років.
  10. *Horbatowski P. W szponach polityki. Polskie życie teatralne w Ki-jowie 1919–1938 [Tekst] / Piotr Horbatowski. – Warszawa : Oficyna Naukowa, 1999. – 255 s.*

REFERENCES

1. *Haluzeyvi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [Branch State Archive of the Security Service of Ukraine], fund 6. Kryminalni spravy reabilitovanykh osib, file 46188, vol. 1–3. Za zvyynuvachenniam Lypynskoho Ivana Yosypovycha.*
2. Hordienko, O. & Skibnevskiyi, O. (1931). *Tvorchyi metod i shliakhy rekonstruktсии Polshkoho teatru [Creative method and ways of reconstruction of the Polish theatre]. In Radianske mystetstvo [Soviet art]. Kyiv, 19–20 (73–74), p. 12. [in Ukrainian].*
3. Tomazova, N. (2010). *Oleksandr Skibnevskiyi: do istorii Polshkoho teatru v Kyievi [Oleksandr Skibnevskii: to History of Polish Theatre in Kyiv]. Pamiatky. Arkheohrafichnyi shchorichnyk [Attractions. Archaeological yearbook], 11, 215–245. Kyiv: Derzhkomarkhiv, UN-DIASD. [in Ukrainian].*
4. Tomazova, N. (2014). *Franz Markovskiyi: do istorii Polshkoho teatru v Kyievi [Franz Markovskii: to history of Polish Theatre in Kyiv]. In Studii mystetstvoznachchi [Studios of Contemporary Art], 3, 66–73. Kyiv. [in Ukrainian].*
5. *Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy [Central State Archive of Public Organizations of Ukraine], fund 263. Kolektsiia pozasadovykh sprav reabilitovanykh, file 62799. Za zvyynuvachenniam Hordienka Oleksandra Fedorovycha.*
6. *Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy [Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine], fund 650. Polshkyi derzhavnyi teatr Upravlinnia v spravakh mystetstv pry RNK USSR, Kyiv, inventory 1, file 5. Dopovidna zapyska do Rady natsionalnostei VTsVK SRSR pro rozvytok Polshkoho teatru na Ukraini.*

7. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i myatetstva Ukrainy* [Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine], fund 650. *Polskyi derzhavnyi teatr Upravlinnia v spravakh mystetstv pry RNK USSR, Kyiv*, inventory 1, file 6. *Nakazy dyrektora z osobovomu skladu.*
8. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i myatetstva Ukrainy* [Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine], fund 650. *Polskyi derzhavnyi teatr Upravlinnia v spravakh mystetstv pry RNK USSR, Kyiv*, inventory 1, file 19. *Dopovidna zapyska pro dialnist teatru.*
9. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i myatetstva Ukrainy* [Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine], fund 650. *Polskyi derzhavnyi teatr Upravlinnia v spravakh mystetstv pry RNK USSR, Kyiv*, inventory 1, file 91. *Dovidka pro robotu teatru za 5 rokov.*
10. Horbatowski, P. (1999). *W szponach polityki. Polskie zycie teatralne w Kijowie 1919–1938* [In the Grip of Policy. Polish Theatrical Life in Kyiv in the 1919s – 1938s]. Warszawa: Oficyna Naukowa. [in Polish].

Стаття надійшла 04.12.2017 р.

Tomazova Nataliia, Junior Research Fellow of the Department of Screen-Performing Arts and Cultural Studies of the M. T. Rytsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the NAS of Ukraine (Kyiv).

The fate of directors of the Polish Theatre Ivan Lypynskyi and Oleksandr Hordiienko-Letuhin.

In the article based on archival documents deposited in the Branch State Archive of the Security Service of Ukraine, the Central State Archives of Public Associations of Ukraine and the Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine the author highlights the fate of two directors of the Kyiv Polish Theatre — Ivan Lypynskyi and Oleksandr Hordiienko-Letuhin. Their paths of life, despite their different national origins and features of personality formation, had much in common and were typical for Soviet intellectual artists in the 1920s–1930s. Both belonged to the category of “persons nominated”, directed by party organs “for battling on the cultural front”. They tried, as they understood, to serve their cause. However, both were repressed by the Soviet punitive system.

Key words: Ivan Lypynskyi, Oleksandr Hordiienko-Letuhin, Polish Theatre, Kyiv, People’s Commissariat for Internal Affairs.

Томазова Н. Н., младший научный сотрудник отдела экранно-сценических искусств и культурологии Института искусствоведения, фольклористики и этнологии имени М. Т. Рылского НАН Украины.

Судьба директоров Польского театра Ивана Липинского и Александра Гордиенко-Летугина.

В статье на базе архивных документов, хранящихся в Отраслевом государственном архиве Службы безопасности Украины, Центральном государственном архиве общественных организаций Украины и Центральном государственном архиве-музее литературы и искусства Украины, освещается судьба двух директоров киевского Польского театра — Ивана Липинского и Александра Гордиенко-Летугина. Их жизненные пути, несмотря на разное национальное происхождение и особенности формирования, имели много общего и были типичными для советской творческой интеллигенции 1920–1930-х гг. Оба принадлежали к категории «выдвиженцев», направленных партийными органами «для борьбы на культурном фронте». Они пытались, как понимали, служить своему делу. Между тем оба попали в тиски советской карательной системы.

Ключевые слова: Иван Липинский, Александр Гордиенко-Летугин, Польский театр, Киев, НКВД.